

LGBT

Razstava štirih

Nadja Valentinčič Furlan

Na osebni razstavi *LGBT: razstava štirih* smo lahko spoznali štiri predstavnike LGBT skupnosti in njihove identitete. V tem članku želim osvetliti vsebino razstave, proces njenega nastajanja in njeno umeščenost pod okrilje stalne razstave *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* Slovenskega etnografskega muzeja (SEM). Teoretično in metodološko podlago pojasnujem skozi koncepte reflektivnosti, participacije, družbenega vključevanja, večglasja ali pluralizma pogledov, deljene odgovornosti, emsko-etske paradigme in območja stikov.

Vsebinska in prostorska umeščenost osebnih razstav

Stalna razstava SEM *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* (2009)¹ je primer etnološke/antropološke razstave s poudarkom na ljudeh, njihovih identitetah, znanju, pogledih, podobah in predmetih iz njihovega življenja. Gre za zgodbo o posamezniku in njegovem umeščanju med ljudi in v prostor, ki obiskovalcu zastavlja temeljna vprašanja, kot so: Kdo sem? Kje je moj dom? Kaj mi pomeni družina? Kateri ljudje so mi blizu? Kaj me vleče v svet? Od kod prihajam in kam grem? Razstava ponuja mozaik možnih odgovorov iz različnih kultur, celo sorodne primere iz živalskega sveta, pravega zase pa vsak obiskovalec poišče sam. Razstava spodbuja k razmisleku (refleksiji) in sodelovanju (participaciji), obiskovalci so med drugim povabljeni, da pripravijo osebno razstavo² ali sodelujejo pri snemanju pripovedi za *Galerijo pripovedovalcev*³.

Odprti del stalne razstave podpira družbeno vključevanje (Black 2012: 204) z omogočanjem vidnosti in slišnosti ranljivih skupin ter spodbuja večglasje ali pluralizem pogledov v maniri post muzejev (Hooper-Greenhill 2000). Razstavne

¹ Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta, stalna razstava. Koncept Janja Žagar, avtorji kustosi SEM. SEM, 2009, <<https://www.etno-muzej.si/sl/stalne-razstave/jaz-mi-in-drugi-podobe>> [5. 10. 2018].

² Osebne razstave obiskovalcev: <<https://www.etno-muzej.si/sl/razstave/razstave-obiskovalcev>> [5. 10. 2018].

³ Avdiovizualne vsebine na stalni razstavi Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta, Povabilo k snemanju pripovedi: <<https://www.etno-muzej.si/sl/avdiovizualne-vsebine-na-stalni-razstavi-jaz-mi-in-drugi-podobe-mojega-sveta>>, Galerija pripovedovalcev: <<https://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/galerija-pripovedovalcev>> [5. 10. 2018].

vsebine nastajajo z deljeno odgovornostjo (Black 2012: 219–220), saj avtorje razstav metodološko usmerjamo muzejski kustosi, pri snemanju pripovedi pa sodelujeta tudi muzejska prostovoljna kulturna mediatorja (Valentinčič Furlan 2013 in 2015); v vseh teh procesih se vsi učimo od vseh.

Odprti del razstave je umeščen v *muzejsko dnevno sobo*, kamor muzej obiskovalce vabi v aktivno druženje. Avtorji in avtorice osebnih razstav se osredotočajo na svoje identitete in način življenja, nekateri pa izpostavljajo svoje zbirke. Krovna razstava posameznika dojema kot zbirko identitet, ki se s časom in izkušnjami preoblikujejo, plastijo, povezujejo in si včasih tudi nasprotujejo. Formiranje identitet je dinamičen proces, razpet med iskanje istosti, podobnosti in odkrivanje drugačnosti, razločevalnosti od drugih, poudarja avtorica razstavnega koncepta Janja Žagar (2013: 14); konstituiranje identitete torej v veliki meri poteka skozi odnos z drugimi in drugačnimi (Brumen 2000: 71). Ker samoidentifikacija posameznikov in skupin pretežno poteka retrogradno (Muršič 1997: 227), je priprava osebne razstave ali snemanje pripovedi odlična priložnost za pregled trenutnega stanja lastnih identitet in tudi njihovega razvoja. Sodelovaje z avtorji osebne razstave je obetalo vpogled v dinamiko njihovih pogledov in identitet.

182

LGBT skupnost se predstavi skozi štiri predstavnike

SEM je konec leta 2015 povabil lezbično, gejevsko, biseksualno in transseksualno/transspolno (LGBT) skupnost, da pripravi osebno razstavo⁴. Odzvali so se pisateljica in lezbijka Suzana Tratnik, sociolog in gej Roman Kuhar, sinologinja in biseksualna oseba Jana S. Rošker ter medijska zvezda in transseksualna oseba Salomé. Predstavili so se kot aktivni ustvarjalci svojega zasebnega in poklicnega življenja, z jasnimi spolnimi identitetami in usmeritvami ter tudi kot aktivisti za pravice LGBT skupnosti in drugih ranljivih skupin.

Pri pripravi osebnih razstav muzej avtorjem nudi metodološko, tehnično in medijsko podporo, ki jo koordinira eden od kustosov v vlogi mentorja, vsebino pa v največji meri določajo avtorji sami. Kot mentorica sem čutila, da je moja naloga predvsem usmerjati proces in odpirati vprašanja, kot so: Kako se boste predstavili, skozi katere predmete, fotografije, besedila, filme ...? Boste sledili istemu modelu ali bo vsak uporabil drugačen koncept? Kako boste uporabili prostor, bodo zgodbe ločene ali prepletene? Kakšen bo časovni okvir razstave? Kako jo boste poimenovali? Kakšno sporočilo/sporočila želite posredovati obiskovalcem? Katere dogodke bomo načrtovali kot spremljevalni program? Avtorice in avtorja sem vprašala, kako vidijo smisel/pomen razstave in odprla razpravo o tem, ali so se pripravljene predstaviti kot celovite osebnosti in ne samo kot gej, lezbijka, biseksualna ali transseksualna oseba, kar so sprejeli. Vsak_a se je sam_a odločil_a, koliko svoje zasebnosti bo razkril_a, katere vidike pa zadržal_a zase. Strinjali smo se, da ustvarimo prostor odprtega dialoga in razmisleka, pri čemer smo upoštevali način delovanja, poslanstvo in identiteto muzeja, ter si jih drznili tudi malo presepati.

⁴ LGBT: Razstava štirih, osebna razstava obiskovalcev. Avtorji Suzana Tratnik, Roman Kuhar, Jana S. Rošker in Salomé, muzejska mentorica Nadja Valentinčič Furlan. SEM, 6. oktober 2017–22. april 2018: <<https://www.etno-muzej.si/sl/razstave/lgbt-razstava-stirih>> [5. 10. 2018].

Začetek oktobra 2017 smo našli teden, ko so bili Suzana, Roman, Jana in Salomé kot zelo aktivne in mobilne osebe prisotni v Sloveniji, da smo lahko postavili in odprli razstavo z več kot dvesto osebnimi predmeti, številnimi fotografijami in besedili, ki so razkrivala življenjske zgodbe, osebne poglede in identitete avtoric in avtorja. Njihove LGBT identitete, opredelitve in dejavnosti so umeščene v širšo sliko njihovih biografij, življenjskih izbir in njihovega delovanja. Kot zrele osebnosti in aktivni predstavniki skupnosti, ki se bori za svoje pravice in proti predsodkom, imajo avtorice in avtor razstave dobro ozaveščene identitete. Pogosto jih javno izražajo v različnih življenjskih, umetniških, političnih in aktivističnih kontekstih.

Suzana, Roman in Jana so za razstavo napisali nova besedila, Salomé pa je izbrala najbolj povedne odlomke iz biografije *Novo rojstvo: iskrena pripoved o trpljenju, ljubezni in preobrazbi transseksualke Salomé* (2009), ki jo je po njenih pripovedih napisal Tomaž Mihelič alias Marlenna. Vsi avtorji so se svojih identitet lotili razvojno: Suzana, Jana, Salomé so začele z zgodnjimi spomini na otroštvo, Roman pa sicer z najstniškimi leti, vendar pa se je v najnežnejša leta vrnil v spominih na staro mamo.

183

Suzana Tratnik se je predstavila kot aktivna predstavnica lezbičnega gibanja, soustanoviteljica Lezbične skupine LL pri Društvu Škuc (1987) in mednarodno uveljavljena pisateljica ter izpostavila vpetost v festivale, delavnice in mednarodne izmenjave. Roman Kuhar je poudaril vpliv popularne kulture (filmov, knjig, revij, glasbe, plakatov) na odkrivanje in razvoj svojih identitet in spolne usmeritve, kar ga je v času študija potegnilo na delo na radiu in v aktivizem. Omenil je magistrski in doktorski študij sociologije v Budimpešti, konference po svetu in mnoge publikacije. Imeli smo srečo, da je bilo odprtje razstave v tednu, ko je postal dekan Filozofske fakultete v Ljubljani; če bi odprtje načrtovali samo teden dni kasneje, bi se zaradi gore novih obveznosti preprosto opravičil. Jana S. Rošker je svojo predstavitev v veliki meri gradila na študiju kitajskega jezika, kulture in filozofije, pisanju znanstvenih člankov in knjig, predavanjih in vzpostavitvi Oddelka za azijske študije na Filozofski fakulteti, pa tudi feminizmu in aktivizmu za enake pravice ter svojemu konjičku. Salomé je svojo življenjsko zgodbo razvijala od malega Nenada na Rabu, travestita in organizatorja zabav v ljubljanskem klubu K4 do operativne preobrazbe v žensko in najnovejšega uspeha v kulinarčni oddaji Master Chef Slovenija. Kot medijska zvezda je skrbno načrtovala vizualno predstavitev s profesionalnimi fotografijami, glamuroznimi kreacijami ter mnogimi naslovniciami in plakati, na katerih je upodobljena.

Sporočila, ki povzemajo življenjske izkušnje in način razmišljanja avtorja in avtoric smo umestili na začetek razstave ob fotografije in življenjepise avtorjev. Suzana Tratnik: »Velja narediti korak naprej ali vstran. Stalno gibanje je drugačnost.« Roman Kuhar: »Tišina je smrt. Definitivno.« Jana S. Rošker: »Pravzaprav je vseeno, katero zemljo tlačiš. Naj bo kitajska, prekmurska, avstrijska ali culukafrijska, pomembno je, da ne pozabiš, da smo pod belo, črno, rumeno ali rjavo kožo vsi krvavi, in da se nato spomniš, kdo pravzaprav si.« Salomé: »Živeti to, kar si, in ne, kar želi družba, da smo, je popolno, srečno in zdravo življenje.« Sama sem dodala še misel o vlogi in namenu razstave: »Naj razstava spodbudi razmislek o identitetah posameznik_kov, skupin, družbe in muzeja.«

Razstavo smo zasnovali s tremi povezovalnimi točkami: uvodna je vsebovala naslov razstave, portrete, življenjepise in temeljna sporočila treh avtoric in avtorja; druga točka je bila klubska mizica, kjer so bile na voljo po ena knjiga vsakega od avtorjev razstave; tretja, zaključna, pa so bile štiri pripovedi avtorjev iz *Galerije pripovedovalcev*, predvajane na skupnem ekranu.

184

Naslov razstave in predstavitev štirih avtorjev s fotografijami in življenjepisi (foto: Manca Filak, 2017)

Menim, da je prav dejstvo, da so se avtorice in avtor predstavili kot celovite osebnosti, raznoterim obiskovalcem omogočalo množico vsebin, življenjskih izkušenj in identitet, s katerimi so se lahko poistovetili; nečlani LGBT skupnosti so se tako lažje približali tistim identitetam, ki so bile zanje nove, manj znane ali morda iz različnih vzrokov tabuizirane.

Opredeljevanje identitet v posnetih pripovedih

Na več mestih sem že dokazovala, da se razstavni in filmski medij odlično dopolnjujeta, da sta komplementarna medija (Valentinčič Furlan 2013, 2015). Tukaj bom primerjala, kako so se avtorji razstave predstavili ob snemanju pripovedi za *Galerijo pripovedovalcev*. Vprašanja intervjuja sledijo temam druge stalne razstave, zato pripovedovalci govorijo o sebi, domu in družini, domačem kraju, odhodu od doma, poklicu, odnosu do države, naroda, jezika in vere, o iskanju podobnosti ali drugačnosti v svetu in se nazadnje ponovno vrnejo k sebi.

Suzana Tratnik se je v pripovedi⁵ opredelila z množico identitet: »Jaz sem Suzana Tratnik, rojena sem v Sloveniji, sem lezbijka, feministka, belka, Evropejka, pisateljica,

⁵ Suzana Tratnik: <<https://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/galerija-pripovedovalcev/suzana-tratnik>> [5. 10. 2018].

aktivistka in prevajalka.« O potovanjih v tujino in vračanju domov je povedala: »Eden prvih razlogov, da sem začela potovati, je gotovo tudi to, da sem spoznala sebi podobne v drugačnosti. Dolga leta sem bila prepričana, da se bom nekega dne odselila. Vsi so mi govorili: 'Saj ti ne pašeš sem, zate je boljše, da greš nekam v tujino. Ti se boš tam bolj znašla, tam je lažje biti drugačen, kar se tiče spolne usmerjenosti!' Tako je nanoslo, da sem ostala: ker sem pisateljica, pišem v slovenščini, tako da sem prekleto navezana na ta jezik. Ko sem začela potovati po tujini in sem se vrnila nazaj v Ljubljano, sem potem vedno hrepenela po tujini, ker sem se tukaj počutila popolnoma tuje.« Na odprtju razstave je Suzana poetično povzela, da je slovenski jezik njena domovina. Na zaključno vprašanje 'Kdo torej ste?' Suzana odgovori: »Jaz sem pravzaprav en nemiren duh in iščem neke poti, ki pa jih včasih prehodim sama.«

Roman Kuhar⁶ se je osredotočil predvsem na eno identiteto: »Moje ime je Roman Kuhar. Verjetno je eden najpomembnejših delov moje identitete to, da sem istospolno usmerjen in s tem delom svoje identitete sem se najbolj trdno zaletel v to družbo, v kateri živim, v njeno nestrpnost, ozkoglednost, dvoličnost in tudi neumnost. Je pa to zelo pomembno definiralo mene in ne nazadnje tudi mojo profesionalno kariero, ker se s to temo tudi raziskovalno ukvarjam.« Do Slovenije je Roman kritičen predvsem zaradi odnosa do istospolno usmerjenih: »Seveda je življenje v Sloveniji zame, ki sem gej, bolj udobno, varno in srečnejše kot v kakšni državi, kjer je homoseksualnost še vedno kriminalizirana ali je zanjo predpisana smrtna kazen. Ampak oba referendum, ki sta se dotikala mene osebno in mojega življenja in ki nista v ničemer posegala v pravice mojih sodržavljanov in sodržavljanek – šlo je samo za vprašanje, ali imam jaz lahko tistih nekaj pravic, ki jih imajo moji sosede –, v teh trenutkih pa nimam nič lepega povedati o svoji državi.« Roman v zaključku sebe opredeli: »Sem član naše družine, ki ji pravim družina izbire. Verjetno je pomemben del tega, kar sem, moja služba, pa jezik – ne narod, v katerega sem se rodil, ampak jezik, ki ga govorim, ta mene definira. In to sem tudi jaz.«

Jana S. Rošker⁷ najbolj poudarja poklicno identiteto: »Sem Jana S. Rošker, [...] profesorica na Oddelku za azijske študije Filozofske fakultete v Ljubljani. Ta oddelek sem tudi soustanovila, skupaj z Mitjem Sajetom sva ustanovila sinološki del. [...] Ta oddelek je zelo pomemben za slovenski prostor, ker odpira drugačnost, gradi mostove s kulturami, ki so neevropskega izvora, in prinaša v slovensko strokovno in znanstveno akademijo preprič, nov veter. Ta veter drugačnosti, preboja in mostov z drugimi kulturami predstavlja pomemben del moje identitete.« Po Evropi je začela potovati s sedemnajstimi leti, se navdušila za kitajske pismenke in literaturo ter se odpravila na študij v jugovzhodno Azijo. O jeziku, narodu in državi razmišlja takole: »Kljub mojemu kozmopolitizmu je še vedno tako, da večinoma razmišljam v slovenščini, in najboljše razmišljam v slovenščini tudi, kar se tiče teorije, in potem v glavi te misli prevajam v angleščino, kitajščino, nemščino. [...] Ne čutim pretiranega poistovetenja s slovenskim

⁶ Roman Kuhar: <<https://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/galerija-pripovedovalcev/roman-kuhar>> [5. 10. 2018].

⁷ Jana S. Rošker: <<https://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/galerija-pripovedovalcev/jana-s-rosker>> [5. 10. 2018].

Medijska točka s pripovedmi med Romanovimi in Saloméjinimi vsebinami (foto: Joža Jamšek, 2017)

narodom [...] kajti prekratek je lahko preskok od nacije do nacionalizma. Država je zame inštitucija. V mladih letih je bil pomemben del moje identitete anarhizem, ki nasprotuje državi kot taki.« Zaključni pogled pušča odprt: »Kdo pravzaprav sem? Mislim, da moje iskanje same sebe še dolgo ne bo zaključeno.«

Salomé⁸ se opredeli kot »borka za človekove pravice, oseba, ki se bori za pravice vseh, ne samo LGBT ljudi, tudi Romov, invalidov. Rodila sem se kot fant, ki je čutil drugače, in žal nisem imela priložnosti, da bi uvidela, kaj je narobe z mano. Bila sem nežen in krhek fantek, ki ni vedel, kaj se dogaja z njegovo dušo.« Salomé o izvorni družini pravi: »Družina mi pomeni vse – ne daj bog, da si bolan, samo družina ti stoji ob strani, vsi prijatelji odidejo. [...] Živim sama, moja mama je zdaj [2016] stara 79 let. Zdaj sem bila na otoku Rabu in sem veliko jokala, ker sem končno dobila družino,⁹ ki mi jo je družba vzela. Vsa ta leta so izvajali pritisk na moje starše [...], ki so bili vzgojeni v duhu, kaj bo rekel sosed.« Salomé pravi, da je Hrvatica, doma pa se počuti v Sloveniji: »Jaz sem se tu izpostavila, jaz tukaj delam, moja domovina je Slovenija.« Zaključni kozmično: »Sem Zemljanka, vesoljka, ker sem se inkarnirala v telo, [...] prihajam iz vesolja in odšla bom v vesolje.«

⁸ Salomé: <<https://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/galerija-pripovedovalcev/salome>> [5. 10. 2018].

⁹ Mama je Salomé kot hčerko prvič javno sprejela v telefonskem pogovoru v resničnostni oddaji Master Chef Slovenija. Tu je šlo za arhetipsko zgodbo, da otrok končno najde svojo mamo, oziroma mati sprejme svojega otroka, ki se je dotaknila gledalcev. Salomé je s svojo prostodušnostjo in delavnostjo, z iskrenim veseljem ob uspehu sotekmovalcev in odkritim govorjenjem o svoji preobrazbi osvojila simpatije širše slovenske javnosti. Čeprav v kulinaricnem šovu ni zmagala, je bila moralna zmagovalka in ljubljenska medijev. V tem obdobju je iz medijske zvezde prerasla v medijsko osebnost in prispevala k sprejemanju transseksualnih oseb v širši družbi.

Odprtje osebne razstave *LGBT: razstava štirih* (foto: Jure Rus, 2017)

Rdeča nit štirih pripovedi so jasno izražene identitete in iskrenost do sebe in drugih, opazen je javni angažma v družbi, ki je pogosto prepleten s poklicem, stroko in znanostjo. Trije Slovenci se istovetijo s slovenskim jezikom in kulturo, ne pa tudi z državo in narodom, kar je skladno s tezo Benedicta Andersona, da je narod »zamišljena« ali »predstavna« skupnost (*imagined community*, Anderson 2007). Nasprotno si je Salomé Slovenijo izbrala za svojo novo domovino, ne počuti pa se še doma v slovenskem jeziku. Pripovedovalce navsezadnje družijo pogum, neuklonljivost in pokončna drža.

Odprtje, program ob razstavi in izobraževanje 'LGBT prijazno'

Na odprtju razstave, v petek, 6. oktobra 2017, so avtorice in avtor vodili vsak po svojem delu razstave. Presenetila me je izjava Romana Kuharja, da je razkritje (*coming out*) stalen identitetni proces, ko se oseba dnevno znajde v situacijah, ki bi lahko sprožile ali »zahtevale« ponovno razkritje. Za avtorje je bila osebna razstava nov, precej osebna *coming out*, kar se ujema z izhodišnim pogledom na identitete kot večplastne, fluidne in oblikovane v odnosih z drugimi.

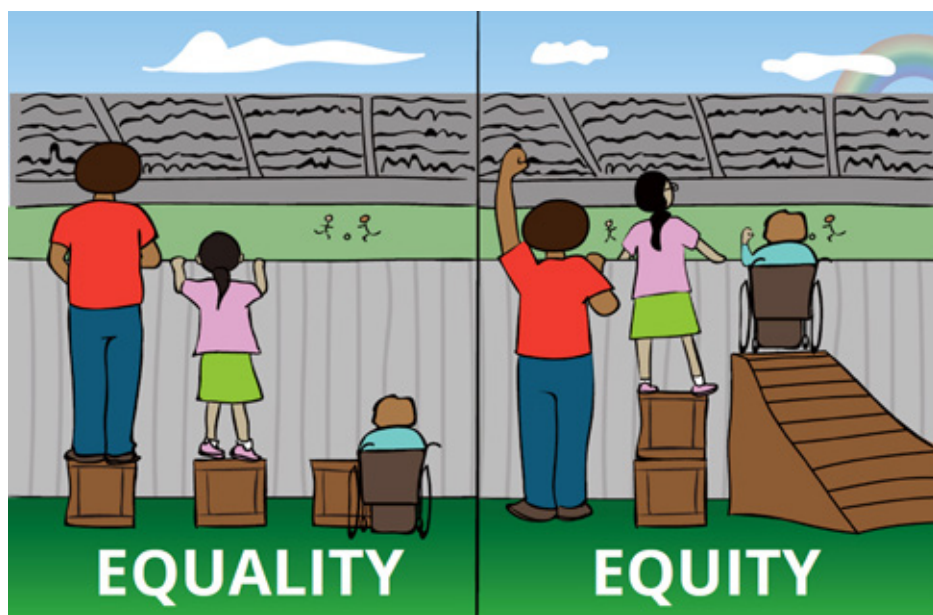
Ob *LGBT: razstavi štirih* smo z avtorji zasnovali pet dogodkov, ki so poglobili in razširili vsebino razstave. Šlo je za pogovorne večere, filmsko-pogovorne dogodke¹⁰ oziroma problemsko zastavljeno okroglo mizo, ki se jih je skupaj z

¹⁰ Slovenska LGBT skupnost je medijsko zelo pismena; na spremljevalne dogodke smo uvrstili pet filmov, za dva filmska portreta sem pridobila dovoljenja, da ju vključimo v zbirko *Galerija portretov*.

vodstvi udeležilo 465 ljudi, razstavo pa so po podatkih službe za komunikacijo obiskali 6304 obiskovalci. Po zaprtju osebne razstave je v *muzejski dnevni sobi* ostal katalog *LGBT: razstava štirih* (ur. Filak 2018); na ta način vzpostavljamo mrežo muzejskih razstav, programov in projektov.

Aprila 2018 smo v SEM izvedli poldnevno izobraževanje v izvedbi zavoda Legebitra za pridobitev certifikata »LGBT prijazno«, ki ga podeljuje Mestna občina Ljubljana. Poudarek je na ustvarjanju vključujočega okolja za LGBT osebe in ozaveščanju zaposlenih za zagotavljanje nediskriminatornih storitev za vse skupine obiskovalcev.

188

Enakost ne pomeni, da dobimo vse_i enako, ampak da dobimo vse_i tisto, kar potrebujemo, da lahko kot enakovredne_i člani_ce družbe v njej polnopravno sodelujemo (vir: Legebitra).

Sklep

Značilnost participativnih razstav in projektov je, da se vsi udeleženci učijo drug od drugega. Avtorji so spoznali delovanje muzeja, postavljanje razstave in pripravo programskih vsebin ter premagali tudi kakšen stereotip o muzeju, obiskovalci in zaposleni v muzeju pa smo spoznali posebnosti njihovega načina življenja in komunikacije. Osvojili smo tudi način nevtralnega zapisa spola s spodnjim podčrtajem, ki ga v tem prispevku mestoma uporabljam iz spoštovanja do tistih pripadnikov LGBT skupnosti, ki se ne želijo opredeliti o svojem spolu, oziroma da zaobjamem vse spole.

Vključevanje predstavnikov različnih družbenih skupin v pripravo osebnih razstav z deljeno odgovornostjo (Black 2012: 219–220) zahteva dialoške prispevke vseh udeležencev; prinaša sveže ideje in energijo, pristnost in odkritost, poleg

tega pa odpira nova etična vprašanja. Večglasje ali večperspektivnost smo na tej razstavi dosegli preprosto s tem, da so se predstavili tri avtorice in avtor z različnimi pogledi in življenjskimi okoliščinami, ki pa obenem gledajo proti istemu cilju sprejetosti LGBT oseb v družbi in povečanju tolerance. V obrazstavnih programih in diskusijah pa smo spoznali še več mnenj in pogledov.

LGBT: razstavo štirih po shemi Nine Simon¹¹ o štirih temeljnih participativnih pristopih (Simon 2010: 190–191) glede na stopnjo nadzora nad procesom in končnim rezultatom lahko uvrstimo med sodelovalne pristope, glede na odnose, večšine, dejavnosti in cilje udeležencev pa v kategorijo skupnega ustvarjanja. Snemanje pripovedi obiskovalcev je najbližje prispevnim projektom, zbiranje obstoječih video portretov in omogočanje njihove vidnosti v *muzejski dnevni sobi* druge stalne razstave pa gostujočim projektom. Peter van Mensch in Leontine Meijer-van Mensch poudarjata pomen participativnih projektov kot enega od načinov in strategij dokumentiranja sedanosti (Mensch in Meijer-van Mensch 2015: 58). Osebne razstave obiskovalcev in *Galerija pripovedi in portretov* v SEM ustvarjajo območja stikov (*contact zones*, po Clifford 1997) posameznikov in skupin, ki bi se sicer morda ne imeli priložnosti srečati in spoznati.

Sodelovanje pri pripravi osebne razstave se mi zdi še posebno smiselno, če vem, da bo razstava prinesla spremembo na boljše, povečala razumevanje in toleranco, skratka če bo sprožila neki transformativni proces v muzeju in družbi (prim. Black 2012: 236), pa tudi na osebni ravni. Spoštujem odločenost in pogum štirih avtorjev, da živijo življenje, ki so si ga izbrali, in se borijo za svoje ideale, pravice in strpnost, in sem jih hvaležna za zaupanje in skupno raziskovanje, ki je bilo ustvarjalno in pogosto tudi prav zabavno.

LGBT skupnost bi seveda lahko predstavili na povsem drugačni razstavi, npr. z zgodovinsko usmerjenim konceptom in primerjalnim pregledom stanja v Sloveniji, Evropi in po svetu, ali z radikalnim in aktivističnim pristopom, lahko tudi skozi analizo umetniških praks (o) LGBT skupnosti, kot na primer vidimo v zborniku *Spol, spolnost in muzeji (Gender, Sexuality and Museums)*, ur. Levin 2010). Verjamem pa, da smo se lahko z mehkejšim, *emskim*¹² in izrazito osebnim pristopom izognili posploševanju in povečali strpnost in spoštovanje različnosti in enkratnosti. Muzej je avtorjem ponudil varen prostor kot celovitim osebnostim z vsemi močnimi lastnostmi in tudi ranljivostjo; avtorji in obiskovalci so to čutili in spoštovali.

SEM je bil spodbujevalec (katalizator) dialoga in družbene angažiranosti (prim. Black 2012: 224) in je pomagal vzpostavljati povezave med osebnimi izkušnjami in družbenimi vprašanji (prim. Black 2012: 236). Če na identitete, znanje in dediščino

¹¹ V knjigi *Participativni muzej* avtorica participativne prakse razdeli na prispevne (contributory), sodelovalne (collaborative), soustvarjalne (co-creative) in gostujoče (hosted), pri čemer upošteva stopnjo vključenosti in nadzora nad procesom, medsebojne odnose in vplive sodelujočih obiskovalcev in zaposlenih, pridobivanje novih veščin in znanj ter cilje skupnih projektov (Simon 2010: 190–191); shema je dostopna je tudi na <www.museumtwo.com/publications/Participatory_Museum_chart.pdf> [5. 10. 2018].

¹² Koncepta *emsko* in *etsko* je vpeljal ameriški jezikoslovec in antropolog Kenneth Pike leta 1954, da bi poudaril razlike med pogledi pripadnikov skupine (insiders) in zunanjih opazovalcev (outsiders). Svojo vlogo pri pripravi razstave in tudi pri pisanju tega članka sem dojala predvsem v smislu, da sem posrednica in 'prevajalka' med *emskim* in *etskim*.

gledamo kot na procese, se lahko strinjamo z Eilan Hooper-Greenhill (2000: 152), da muzej ni stavba, ampak vse bolj postaja proces in izkušnja.

LITERATURA

ANDERSON, Benedict

2007 *Zamišljene skupnosti: O izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: Studia humanitatis.

BLACK, Graham

2012 *Transforming Museums in the Twenty-First Century*. Abingdon in London: Routledge.

BRUMEN, Borut

2000 *Sv. Peter in njegovi časi: Socialni spomini, časi in identitete v istrski vasi Sv. Peter*. Ljubljana: Založba /*cf.

190

CLIFFORD, James

1997 *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Cambridge: Harvard University Press.

FILAK, Manca (ur.)

2018 *LGBT: Razstava štirih* [Katalog]. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, <https://www.etno-muzej.si/files/exhibitions/katalog_lgbt_razstava_stirih.pdf> [5. 10. 2018].

HOOPER-GREENHILL, Eilean

2000 *Museums and the Interpretation of Visual Culture*. London and New York: Routledge.

LEVIN, Amy K., (ur.)

2010 *Gender, Sexuality and Museums: A Routledge Reader*. Abingdon, Oxon in New York: Routledge.

MENSCH, Peter van in Leontine MEIJER-VAN MENSCH

2015 *New Trends in Museology*. Celje: Muzej novejšje zgodovine Celje.

MURŠIČ, Rajko

1997 »Razkritje krinke«: O lokalno-globalnih identifikacijah. *Traditiones* 26: 223–236.

SIMON, Nina

2010 *The Participatory Museum*. Santa Cruz: Museum 2.0.

VALENTINČIČ FURLAN, Nadja

2013 Dvosmerna avdiovizualna komunikacija na drugi stalni razstavi Slovenskega etnografskega muzeja. *Etnolog* 23: 351–370.

2015 Visual Anthropology in Museums: The Case of the Slovene Ethnographic Museum. V: M. Peče, N. Valentinčič Furlan in M. Kropelj Telban (ur.), *Vizualna antropologija: Osebne izkušnje in institucionalni vidiki = Visual Anthropology: Personal Experiences and Institutional Aspects*. Ljubljana: Založba ZRC, 177–204.

ŽAGAR, Janja

2013 Med zasnovno in strukturo, sporočilom in spodbudo. V: J. Žagar (ur.), *Jaz, mi in drugi: Podobe mojega sveta: Vodnik po stalni razstavi Slovenskega etnografskega muzeja*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 9–29.